

ŠVIESUS TALENTAS, BRANGUS JO PALIKIMAS

Rašykite!.. Ieškokite!.. Kas žino,
kokie talentai glūdi liaudyje...
Matas Untulis

Didžiausias kraštotyrininko nelengvo darbo atpildas – aptiktas liaudies talentas, atskleista nežinoma žmogaus patirtis, surastas primirštas jo kūrinys. Didžiausias mano, tautosakos rinkėjo, atradimo džiaugsmas – „nukelta nuo krosnies“ nuostabaus talento dainų karalienė Kristina Skrebutėnienė-Sekonytė iš Kuksų kaimo. Jos vardą ir kai kuriuos kūrinius aptiksime ne viename tautosakos leidinyje, prieškarinėje ir nūdienos spaudoje. Mokslininkus ir spaudos darbuotojus domina ne tik jos kūrybinis palikimas – dainos, pasakos ir kt., bet ir jos, talentingos valstietės, asmenybė, dramatiškas gyvenimas, žmogaus galios ir ištvermės pavyzdys, nuostabi atmintis, prikėlusį mums iš tolimos praeities ne vieną liaudies kūrybos perlą ar buities paveikslą.

„Kuksų kaimas iš tolo atrodo tarsi vidulauky pamestas. Su šiaudinėm pastogėm, su klojimais. Sodybas lyg rūpintojėliai susikaupę saugo žilvičiai ir girgždančios svirtys. Nedidelis, kaip ir visos Tverėčiaus apylinkių „ūlyčėlės“, prigludusios prie giraičių, pasislėpusios net girių glūdumose, kur dargi dieną kieme išvysi rainą ar žvilgančią „geležinę kirmėlę“ (gyvatę). Dar neseniai šis kaimas buvo toli nuo kelių, gūdus užkampis... Aplinkui stūkso Kazėnų, Antanų ir kitos girios, daugelis miškelių, gojų, vingiuoja Kamaja, Bivėta, Erzvėta, Dysna... Miškai dideli ir tamsūs, kitados buvo pilni raistų, kuriuose noko spanguolės – „spalgenos“. Kokių uogų, grybų čia būta! Ir dabar, nusausinūs miškus, gėrybių netrūksta.

Šiame krašte gimė daug audėjų, dainininkių, pasakorių. Šio krašto keliais žengė ir Kristina Skrebutėnienė.“ [*Šaknys B. Dainų karalienė. – Švyturys, 1973, Nr. 2, p. 22*].

Apie Kristiną Skrebutėnienę, „mudrią senutę“ dainininkę, išgirdau 1934 m. rinkdamas tautosaką ir medžiagą Lietuvių kalbos žodynui Smilginiškės kaime, Tverėčiaus valsčiuje. Susidomėjęs ir nekantraudamas tų pačių metų ankstyvą pavasarį per purvus ir vandenį nuklampoju su liaudies muzikos užrašinėtoju Juozu Jurga į Kuksas. Įžengiame pirkelytėn, apšvieston „žvirblio akimi“. Palabinę šeimininkus Umbražiūnus, paklausėm: „Kurgi jūsų garsioji dainininkė?“ – „Raidenies, bobut, nuo pečiaus – svečiai pas tavo atėjo“, – paragino duktė Juzė, iš pažiūros linksma būdė.

Žvilgteliam krosnies link – per viršupetį galvą nukoręs žmogus ne žmogus – gniužulėlis, įjuodęs nuo metų ir vargų.

– Kur aš čia jau... Nėr akelių, nėr duonelės: akelės išseko, duonelė išmirko, – atsižado graudingas balsas.

– Lipk gi, mamut, nuo pečiaus. Taigi svečiai atėjo, nori pasikalbėti, visa... – paragino ir duktė Albina.

– Tai ką aš ty eisiu. Aš jau sena, tai ką aš su gerais svečiais kalbėsiu. Man jau ne laikas, jau...

– Tai ką „jau ne laikas“... Jeigu atvyko svečiai, tai jau reikia jiems, jau nori ko sužinoti...

„Aš jau daviau jai apsilvilt, – prisiminė ne per seniausiai dainininkės duktė Albina, – ty jau ko susitaisyt. Lipa ji jau nuo pečiaus. Jūs sėdit va itep prie stalui. Mūsų gi tuomet nekokie buvo namukai. Sėdite jūs prie stalui ir mislijat: „Ką gi iš tos senelės išpeši, kad čia nieko gero nesiregi? Nieko gero mes negausma...“

Šiaip taip aprenpta, apkaišyta, į vietą pasodinta.

– Maž tu, močiut, pagiedosi vieną kokią giesmelę? Mes labai norėtumėm paklausyt, – prakalbinau.

– Ak jau mokėjau, – sako, – kaip jauna buvau. AINU pagirin, tai tau burną plėšia giedot. Ganiau

pagiry, kai kukuoja gegutė, tai ir aš su ja kukuoju, giemu. Ak, mokėjau daug dainų – vargas užmarino, bet dar kur kiek ir prisimenu...

„Ta, bra, kad užgiedo! – pasakoja Albina. – I vienu, i kitų, i trečių... Jūs aš galvos ašsikabinot! Va, sakot, bus tikra versmė! Tai ką? Musit pusanthro mėnesio išbuvot. Tai kiek jūs išsirašėt: penktus šimtus dainų! Maža? Ė kiek sakmių, ė kiek patarlių, ė kiek visokių juokų, šokimų? Te tau!“

Toks buvo pirmasis susitikimas su dainininke. Kad dainininkei ir mums būtų lengviau, paprašiau jos žentą Praną, senutei prisimetus dainą, užrašyti pirmuosius žodžius. Taip būdavo ir sparčiau, ir patikimiau.

Atsisveikinome su gera viltimi. Dieną kitą praleidę skubėjome pas dainininę. Pranas pateikė sąsiuvinį su dainų pradžiomis – jų 120! Dainininė nusiteikusi žvaliai, palankiai ir darbingai. Tą pačią dieną užrašėme 35 dainas – J. Jurgą melodijas, aš tekstus. Dainininė dainavo, o mes rašėme iš eilės, kaip Pranas buvo surašęs j sąsiuvinį. Norėdamas išmėginti pateikėjos atmintį, kartais prašydavau kurią dainą toliau dainuoti ne pagal sąrašą. Dainininė čia pat pastebėdavo: „Taigi, ponaiti, praleidai: iš eilės dabar eina šita daina“.

Ji niekad nepasirikdavusi!

Umbražiūnų šeima buvo gausi: aštuoni asmenys, ir mes du. Mums trukdydavo trys mažos mergaitės, kartais nenumaldomai spiegdamos, išdykaudamos. „Tai vaikeliai, švento Petro paleisti“, – sakydavo senutė.

Pirkelė maža, oras tvankus, mums skaudėdavo galvas. Mes prašydavome:

– Močiute, paleisk mus... Mes dabar eisime pasivaikščioti. Mes pailsėsime, ir jūs pailsėsit.

O Kristina:

– Ne! Klaūsaite. Aš giedosiu, jūs vaikščiosit? Jus vaikščiot atasiuntė? Yra ant jūsų galvos aukštesnės, didesnės. Kaip šuniukus siuntinėja per laukais... Jūs lakiosite ir gaudysit giesmes... Ne, rašaitė, klaūsaite!

Kai gaudavome pailsėti, tai mūsų dainininė arba verpstele verpia, ar ant krosnies j grįžtelę susisukus galvoja, „renka dainas“. O kai paklausdavau: „Gal, močiute, jau pavargai bedainuodama?“ – tai ji atsakydavo: – „Ne... Ėgi čia jau nesunku. Po kuodeliu labiau susopsta pečiūs, ir kaulus kremta...“

Ir ji dainavo. Dainavo noriai, ramiai, balsas skambus ir aiškus, dainos daugiausia liūdnos. Kai dainavo „Sproke sproke, ažuotėli“, tai pačiai riedėjo ašaros: prisiminė sūnų Petrą, kuriam „savo kvapeliu kojeles šildžiusi“, – tas išvykęs j Ameriką „laimės ieškoti“, esą praturtėjęs ir užmiršęs motiną, laiškeliu neprisiuntęs, nors gyvenęs pasiturimai.

Kai aklutė dainuodavo, tai dukterys dažnai ją taisydavo įkišdamos „modernų“ žodelį: „Jau, boba, nuvažiavai nei šj, nei tą“. Bet ji tik atsidusdavo žvilgtelėjusi ton pusėn iš kur ėjo „pataisos“, ir vėl dainuodavo. Duktė Albina, „atsisakiusi nuo moterų ištekėjimo“, pabardavo motiną, kad ji gavėnioje dainuoja: „Boba kaip grybas, ir dar plėšo gerklę. Pekloj degsi!..“ O senutė nelabai paisydavo ir ramiai atsakydavo: „Už ką jau, už ką, bet už dainas pekloj nedegsiu. O kad degsiu – tai aš, o ne tu“. Kristina kartais pasiskųsdavo man: „Kiek bus giesmelių, tiek bus ir ašarėlių“. – „Nuo ko?“ – klausiu. Tik mesdavo galva dukterų pusėn. Svetimos moterys ją irgi arliodavo: „Boba, kaip katinas pelę įsikandęs, putoja ir putoja, gavėnioje...“

Kai neseniai susitikau su Kristinos dukterimi Albina, jau senute senutėle, jai tai priminiau.

„Nenorėjau motinai duot dėl to giedot, – prisipažino Albina, – kad buvo gavėnios laikas, prieš velykas. Nuvejau, pasakiau savo viršininkui kunigui. Tas, bra, kad šoko: Kam tu, sako, leidai jai giedot gavėnios laike?! – O ką aš darysiu, kad ji manęs neklauso, – atsakiau.“ – „Kam pasiskundeit? – paklausiau. – Prijalgauskui?“ – „Pšijalgovskis tada buvo. Negi lenkas, šovinistas buvo.“ – „Jis nenorėjo, kad motina dainuotų?“ – „Negi! Tai ką jūs manot: jūs Lietuvą placinat ir senovinius Lietuvos žodžius renkat, ir patiks jam?“ – kalbėjo pašnekovė.

Kristina gimė 1855 metais Sekonių kaime, prigludusiam prie girios. Sekonių jaunimas garsėjo visoje apylinkėje: sekoniškės ir darbininkės, ir geriausios dainininės. Ir Kristinos motina buvo garsi dainininė. Nuo motinos palikusi šešerių metelių.

– Aš mamos gerai ir nepamenu, – pasakojo Skrebutėnienė. – Būdavo, žinau – atveš mama iš Vydzių kukelių [bandelių – J. A.]: „Rinkis, dukciūt, katra dzidesnė“.

Kristina buvo visų mylima, vienturtė duktė. Vaikystėje persirgusi keletu ligų, sirgo ir „adra“.

– Kai nuvažia mama su teta Vydziuosun, aš per dieną nei akių nepakėlus, nei prakalbėjusi. Buvo kita teta, sena mergelė, tai ji mane prižiūrėjo. Buvau be savęs, tik užgirdau – kas rauda. Aš praplėšiau akeles – mama rauda su padzvinki [nuometu – J. A.] ant galvos: „Nejaugi, dievuliau, ana mirsi..“ Ilgai nekalbėjau. Prasigalėjus pradėjau vaikščioti. Man davė didelį obuolį. Laikau prismygus, tai iš manęs juokiasi, kad nepagaliu obuolio.

Pamenu, kaip kartą mama sirgdama sėdos patale, tai man norėjosi į ją padabot. Tai mama ir sako: „Jau nori, Krisiut, atsimeilauti? Jau regis, vaikelis manas, reiks šiemet su jumis skirtis...“ Ir pasimirė tais metais gavėnioj.

Numirė motina, prapuolė ir džiaugsmas. Kristina liko našlaitė. Ji dažnai raudodavusi: „Kitos mamutes turi, o aš ne...“

– Išbėgau prieš velykas basa – sušalau, galvelė išsiliejo. Tai aš raudot ant pečiaus būdama. Tėvas atsišaukė: „Cit, neverk! Kai ažiłpsiu, tai aš tave puociagu [šikšna – A. J.] ažkaposiu...“ Bet aš jo nebijojau: žinojau, kad tėtė verkdamas barasi. Tėtė ir plaukelius nukirpo, kad utėlės nesiveist. Ir vėl aš raudu: „Tėtutis mane paženklino, kad ženklusnė būcia, ką siratėlė“. – Bet tėvas ją mylėjo: „Gulasi tėvas, ir aš prie jam, tai anas vis abiem rankom už kaklo apsikabina“. Mylėjo, bet nelabai rūpinosi, nes „mėgo daugiau karčemoj pasėdėt“. Ne tik tėvas buvo toks. Buvo jų ir daugiau. Ir kaimynas – Bautrelės Jurgis, prisigėręs kaip marių nendrė, paezindamas pačią šlaistydamas namo lakštavo:

Dai lakštavo lakštutė in marių,
Ne in marių – in balto akmenio.
– Nukelk man, mieloja, nuo marių,
Nuo marių – nuo balto akmenio.

Paskui tėvas parsivedė pamotę, jai mirus – kitą.

Kristinos motina buvusi darbšti moteris ir puiki „giesminykė“. Ir Kristina buvo iš mažumės – ir darbininkė, ir dainininkė. Daugiausia dainų ją išmokiusi teta iš Navikų kaimo, garsi visoje apylinkėje „giesminykė“, dar baudžiavą ėjusi ir išgyvenusi daugiau kaip šimtą metų. Tai ji, navikinė, dukterėčią daug dainų išmokiusi. Pasimirė teta, kai Krisiulė jau buvo pusmergė.

Kristina buvo apsuksi, gabi ir išmaninga. Maža pradėjo ganyti. Ganė girioj, pagiriuos, miškuos, kur kemsynai, samanos aukščiau kelių, raistai ir gyvatės, kurių prisibijodavo. Būdavo vargo, kai karvė įklimpdavo baloje: ištempti karvę iš balos ne toks jau lengvas darbas. Kristiną kepino saulė, merkė lietus, ji patyrė ir alkanų dienų. Kai prie pamotės, tai maišėly tik duonos kąšnelis, o pas kitus piemenis – tai sūrio gabalas, tai sviesto...

Kai uždainuodavo apie siratėlę, prisiminus motiną apsiverkdavo:

Neūž, girele, neūž, žalioja,
Nuo mana gailingaus balselia...

Nuo jos dainų giria skambėdavo: „Oras laidus. Pavasarį gi lapai žaliuoja ir skamba balsai. Nėr lapų – nėra skambėjimo girioj“. Ir visokių žaidimų, ratelių prisigalvodavo. Surikiavus piemenis į būrelius ir: „Giedzte!“. Vienam būriui:

Vai joja joja, doibile,
Dobilutėli doibile...

Kitam:

Per žalią girelę, dobile,
Dobilutėli dobile...

Vis sutartinės – keturinės, trejinės, dvejinės. Traukia piemenys, tik žagsi giria. Mylėjo ją piemenys už gražų balsą, išmonę, draugiškumą, linksimą būdą. „Užburta karalaitė“: ant galvos žiedai ir vainikai, o karolių – iš įvairių uogų, spalgenų – pilnas kaklas! Laksto po girią per raistus, galias samanas paskui karvių pulką. Jos – pilna giria. „Rūta žalia, / Genme, sese, namulio, / Rūta žalia... / Per tėvulio atšlaimą, / ...Per pipirų darželį...“ – tik skamba.

– Kai paaugau, buvo gerai. Mūsų namuose geras gyvenimas – valakas žemės, karvių pulkas, žąsų. Jaunose dienose visokių parėdų turėjau...

Paauglei irgi teko ganyti.

– Ir kai buvom mergom, tai karves rytą varom laukan, pagirin gi – ir Sekoniai pagiry, – tai varom karves, o burna prasižiojus giedot – tai giedam. Karves atagenam piemenys, dar pastovim, katros ty jau būva, tai vėl giedam. Atsisukam namo – ką perkandom, ką padarėm, einam laukan – ar su grėbliu, ar su pjautuvu – vėl giedam.

„Tai vienos giesmės juos ir laikė linksmybėj, – pasakoja duktė Albina. – O muzika... Kas toji žileikė, kaip lazdelė – patriūbys, tai pašoks gerai? Dabar tai armonikai, cimbolai, tai vėl kas – kokia muzika sėdi! O seniau to gi nebuvo. Žileikė tokia – aš regėjau ją – tilili, tilili, tilili. Tai čia buvo jų šokimai. Bet jos pragyveno gerai...“

Kristina ir už Sekonių garsėjo: dainininkė, darbininkė, verpėja, audėja, raštų raštininkė: pamatė audimą, raštą kokį – nei mokyti, nei rodyt nereikėjo, tarstelėjo kartą, kitą – dar gražesnis išėjo. Ir dainoj, ir šoky pirma merga buvo. Ne vienas sakydavo: „Ot tai mergaitė, tai ana man ir stovi akyse“. Bernai – visi pašokt su ja norėjo. „Einam, Krišut, tu labai gluotniai šoki. Kitos – nors tu ratu suk – patįst nemožna“, – sakydavo jie. Ji tik pasijuokdavo: „Nuo šokimo man po kapeiką sumesite puspadžiams, tai eisiu su jumis šokt...“ Ir piršlių turėjusi, bet už vyro ištekėjo dvidešimt penkerių metų sulaukusi. Jos vyras, Vincas Skrebutėnas iš Kuksų kaimo, muzikantas buvo, skripkele griežė. Būdavo, sudarys „vilkų lizdą“ – jis su skripkele, Kristina savo skardžiu balseliu kad uždainuos, kad sugros – net lubos kilojasi. Kaimynai, grįždami iš darbo, ilgai stovinėjo jų palangėse klausydami muzikos. Vincas Kristiną labai mylėjo, ir visus dvidešimt dvejus metus jie geruoju gyveno, blogu žodžiu nepersimesdami. Sugyveno septynetą vaikų: trys mirė, keturi užaugo. Pusvalakė žemės, vaikai – daug darbo ir triūsos.

– Parbėgi namo, pasgaudai, pastvarkai kiek ir vėl skubini pjaut... Niekas, ir muselė negromula, o aš jau lauke. Jau vakaras – dar pjaunu, dar lakštuoju tarpežiuos, linguoju pjaudama...

Oi gyvenimas, gyvenimas žmogaus – nežinai, iš kurios pusės puls nelaimė. Pirmoji nelaimė – gaisras namuose. Sudegė namai, sudegė žmogaus triūsa. Ji šokusi gelbėti vaiko – iš gaisro išnešė ją vyrai be sąmonės, apdegusią: nuo rankos nusmuko oda – regėjosi kaulai, ilgai gydėsi. Apgijus rankai ir pjovė, ir linus rovē, visus darbus dirbo.

Labiausiai buvo gaila audeklų, raštų, kurie sudegė.

– Ugnelė tik blykšt, blykšt – ir nēr audeklų, nēr raštų!

Kita didelė nelaimė užkrito 1905 metais. Sunkiai persidirbusi, atsigirė vandens, paskui dar peršalo, – puolė į galvą karštis, į akis liga, ir akys „ištekėjo“. Štai kaip apie tai papasakojo pati Skrebutėnienė:

– Nuvažiavau Padysnin šieno grėbt. O diena graži, šilta, nei vėjelis nesupūstelėja. Darbo daug: kas ant ketvirčio po du, po tris, o mes ant pusvalakės dvejus. Daviau daviau šieną vartyt, tada į šonus grėbstyt. Grėbiu ir misliju: kad pirmagaly grėbiu, kiti paskuigaly, tai dar noris grėbt, o kai aš liksiu paskuigaly, tai ir rankos nekels. Aš grėbiau, grėbiau, kartą atsigėriau ir kitą. Einu – kam regis vienas, o man jau du, kas važiuoja, o jau man regis – kitas važiuoja. Kas eina – vienas eina, o man jau – du. Taip iki rudens iškentėjau... Visaip gydė: vieni nuo kaltūno, kiti – nuo rožės. Aš mislijau, kad man ite iš klapatų, nemaniau, kad aš apsigėriau. Dar sulaukus visų šventų nuvažiavau Tverečiun, nušalau kiek. Parvažiavus kad pradėjo šaltis krėst, galvą sopėt! Jau man sopa pusę galvos, tiesį šoną ir akį. O kairės dar nesopa, nieko. Taip aš ir misliju: „Žmogus pragyvena su viena akele, ir aš pragyvensiu. Mergaitės

paaugs, ką pagalėsiu – darysiu“. Taip uždedu tiesią akį – pažiūrėsiu, ar regis. Ak dievuli tu manas, ir langai nesiregi! „Vinceli, jau viena akis, tik tiek regis!“ Tas verkdamas: „Sakai, kas daryt, kur važiuot?!“ Nuvažiavo pas daktarą – „galvoj uždegimas“ – davė vaistų nuo galvasopės. Ir tas nepadeda. Važiuoja pas Kiseliuką į pašvenčionį – atsivežė pusbonkę užkalbėtos degtinės – nieko nepadėjo. Nuvežė į Vilnių pas daktarą. „Kur buvai lig šiol? Pavėlavai, žmon.“ Jau tik vienas langas matyt, o pabuvus kiek – jau suvisu nieko nesireg. Įrudenėjus – į Piteburką – ir vienas nepriima, ir kitas – ir grįžom tuščiom namo.

O štai kaip pasakoja apie tą nelaimę duktė Albina: „Mes mažutės buvom, nedidelės. Padysnis buvo – pievos, balos didelės. Dargi prie tėvui. Žinai gi – pusvalakė žemės. Visos po nedaugelį, o jai vienai pusvalakė. Tai motina grėbė grėbė, grėbė grėbė šieną... Pagrėbs, pagrėbs, apsišluostys prakaitą – šilta, karšta – ir vėl grėbia. O gert noris! Tai nueis, iš versmelės prasmęga koja, atsigėrė ir vėl grėbia. Tai skubina, skubina, o grįžus namo, ir savaitės neprabuvus: „... Galvą, galvą, galvą!“ Tai tas žalias vanduo, kur gėrė, jau jai akis ir atstūmė. Visur važinėjo – ir Dvinski, ir Piteburki, ir visur. Ir tėvas, ir brolis visur išvežiojo, ir kiek te karvių buvo – ir karves išsipardavė – ir nieko, ir nėr mamos akių!“

Visa šeima labai skaudžiai išgyveno šią nelaimę.

Kristina nuėjusi apgraibom, kur buvo didelė kriaušė ir rauda apsikabinus: „Saulute šviesioj a, buvai man šviesi, kaip aš dabar gyvensiu?!“ Paukštelės kaip tyčia gieda, džiaugias – pavasaris, visiem linksma. „Kad aš po žemelę vaikščiodama akelėm regėčiau, aš paskutinius marškinėlius atiduočiau... Susprogsta visi medeliai ir pradeda žydėti, o man tamsi naktelė aklutei...“

– Kad duodu, raudot – skirkis, žemyna!

„Kaip gyvent? Ir pečių paskūrent, ir viską – mes gi mažutės. Tai suolelį pastatome prie pečiaus – ir mama kartu ir plaudžia, ir puodan deda, – prisiminė Albina. – Tai paskui verpia, tai audžia. Viską darė akla aklutė...“

– Visus darbus dariau ir akla būdama, – pasakojo Skrebutėnienė. – Veda mane dirvon, tai aš į krūmą nudsursiu, nugriūsiu, pasitiesiu ir vėl einu. Tai vyras ir bardavo vaikus: „Kam jūs ją tąsot po dirvas neregiančią! Ką ji jums bepadės...“ O sūnus Petras: „Ne, tėtut, be jos pas mus nėra tvarkos. Kai ji yra, tai pas mus ir dirvelė geriau eina“. Tai aš raikštelę susuksiu, paklosiu, tai vaikai visi trys po saujelę sumeta – ir pėdelis. Taip ir eina dirvelė, ir nusikrapštom. Paskum linus roviau ir bulves kasiau. O vyras sirgo visą vasarėlę neišėjęs į darbą.

Rašė žentas giminėms: „Kad jūs žinotut, širdis sopa žiūrint iš tono, pikta: vyras serga, pati be akelių, o vaikai kaip paukštės lapatuoja iš dirvos dirvon, bėgini bėga, luopsi. Pasirūpinkit maž kur kokį daktarą...“

„Neduok tu dieve, kaip buvo sunku, – pasakoja duktė. – Tėvas mirė, mes likom mažutės. Mama rauda, mes raudam – ir kaip gyvint? O brolis Petras, paskutinis šeimoje vyriškas, į pavasarį apsisukęs išvažiavo į Ameriką nuo kariuomenės bėgdamas, darbų ieškodamas. Neišėjo mėnuo, kai jis išvažiavo, – ir karas! Vokiečiai kaip marios užplūdo. Mūsų tėviškėje frontas ilgai stovėjo, o mus išvarė į poligoną, netoli Pabradės. Prisdrebėm vargo kaip purvyno.“

Vaikščiodavo, žlibinėdavo senutė, elgetaudama po kaimus. Išmalda tokia maža, būdavo, gerai, jei gaudavo duonos kriauklelę kaip gaidžio skiauturė didumo. Pasak B. Šaknio, ji per dienas giedodavo, sakmes sakydavo. Vaikai, nuvogę paskutinę abišalę, nešdavo aklutei „giesminykei“, kad padainuotų, pasakų ir žaidimų pasakytų. Kai kurie tėvų prašydavę: „Pasilikim sau senelę, ji mums giesmės giedos“. Jos dainos ir giesmės užiant karui „sušildydavo daugelio Vilniaus krašto gyventojų širdis, nuvarydavo liūdesį. Senesnieji Kuksų gyventojai pasakoja, kaip karo pabėgėliai poligone susiburdavę prie laužo ir tamsiais rudens vakarais klausydavę neregės giesmės „Ai rūksta rūksta Vilniaus dūmeliai...“, kurioje būdavo apdainuojami Kuksų, Sekonių, Saplių kaimai. Ne vienas nubraukdavęs ašarą, klausydamas graudžių dainų apie karą:

– Sūneli mano, vaikeli mano,
Kas tave pamigdena,
Kas tave pabudena?

– Tatuci mano, senasiai mano, –
Mėnulis pamigdena,
Sauliutė pabudena...

Baigėsi karas, žmonės grįžo į savo kaimus, kaip paukščiai grįžta į savo lizdus. Bet ir lizdų nebuvo, ir kaimų nebuvo: vietoj kaimų – degusių krūvos.

„Tai po karo, kai grįžom į tėviškę, – pasakoja duktė, – tik paparčiai stovi išsikėtroję ir beržiukai kaip rankom apkabint. Laukai plyni, gryni. Nėr kas daro – vėl grįžom į poligoną. Tik po gerų metų sugrįžusios abi su mama ėmėm sukt lizdą: paprašėm mamos brolio sūnų, tai pašienavo, kūgelį sumetė, tai iš apačios kūgelio išsipešėm šieną, ir mes po tuo kūgeliu gyvenom su mama. Ėjom su maišeliais duoneliaut – mamos gaila, badais nokstam. Pasirenkam, pasirenkam nuėję Guduosun, ką atsinešam – suvalgom ir vėl einam, klampinėjam. Kas mėgsta ubagus? Tai mus arloja, pajuokdo: „Jūs šiokios, jūs tokios, pabėgėlės, ubagės...“ – „Ateinat pas žmogų ir giedat?“ – „Giedam, net žemė linksta. Vis šventadainės. Tai kai Lietuvoj, už Pabradės, giedojom šventadainę apie mirtį, tai kolai visą giesmę išgiedojom, tai pagyvenęs vyras, tokio amžiaus kaip jūs dabar, tai vaikščioj, vaikščioj, kolai mes pabaigsim... Kai giesmę pabaigėm – diedas pajėm peilį, tai va šitokią abišalę atanešė mums lašinių. Tai mes verkiam abi, bučiuojam tuos lašinius. Ne juokai! Mama, – sakau, – mums jis negailėjo lašinių, klausė giesmės, dar, – sakau, – sugiedam kokią. Tai mes tada dar kitą giesmę vienam balsam. Ė balsai mūs buvo, tai tik žvaga. Dabojam – vėl diedas pajėm peilį –duonos ataneš abišalę“. – „Už antrą giesmę?“ – „Aha... Už antrą“.

Taip. Daina ir pravirkdo, priverčia atsidusti ir susimąstyti. Ji žmogaus nelengvą ir pilką buitį nušviečia nepaprasta šviesa, sušildo.

[...]

Aš išdainavau visas daineles: pasakojimai apie liaudies talentus – dainininkus ir muzikantus, t. 1, sudarė ir parengė Danutė Krištopaitė, Vilnius: Vaga, 1985, p. 183–193.